

Tieteellisiä tarinoita.

Seikkailu ajan maailmassa.

Kirjottanut *Octave Béliard*. Suom. *Jalmari Finne*.

Nuori Voima v. 1916 nro 6–7

I.

Oleskelin siihen aikaan Roomassa, viettäen jou-
tohetkeni vuoroin paavien, vuoroin caesarien kau-
pungin keskellä, tutkien niiden rikasta muistojen aar-
teistoa. Elin ainaisen innostuksen vallassa. Tasaval-
talaisen Rooman karu kauneus, keisarillisen Rooman
purppurainen loisto, Mikael Angelon ja Raphaelin jät-
tiläistaide valmistivat minulle joka päivä uusia ihas-
tuttavia yllätyksiä. En lopulta enää voinut ajatella-
kaan, miten voisi viihtyä muualla, siellä, missä nyky-
aikaisuus, tuo esi-isiä vailla oleva nousukas, koettaa
menestyksettä saada menneisyyden unohtumaan.

Ainoa, mikä minut satoi omaan aikaani, oli sään-
nöllisesti Pariisista saapuva aikakauskirjalähetys. Useim-
min valikoin lukupaikakseni jonkun kauniin sopu-
kan, Pincion varjoisan kolkan, Palatinuksen tai var-
sin monesti tuon ensimmäisten kuninkaitten Roma
quadratan, jonka kruunaavat vielä keisarillisten pa-
latsien rauniot. Siellä oli sopivia lymypaikkoja mus-
tien syypressien siimeksessä ja Farnese-palatsin hoh-
tavien ruusujen varjossa.

Pian huomasin, että muuan toinenkin kulkija kävi yhtä uutterasti katsomassa vanhoja raunioita. Hän oli jokseenkin hyvin puettu vanhus, tiedemiehen näköinen, joka raskaasti nojautui sauvaansa. Hän istui tuntikausia aina samalla pylvään jätteellä, joka oli kuulunut Livian kylpylaitokseen. Joka päivä tapasin hänet. Jonkun ajan päästä tervehdimme toisiamme.

Tuntemattoman kärsivä ilme, suun ympärillä oleva väsynyt piirre ja vielä enemmän hänen katseensa hypnoottinen jäykkyys ilmaisivat hänen mielentilansa epätoivoisuuden. Muinaisuuden rakkaus ei häntä suinkaan johdattanut paikalle eikä taiteellinen nautinto. Hänen ruumiinsa ja sielunsa olivat yhtä paljon murtuneet. Hän oli ihmisraunio, jota yhdenkaltaisuuden myötätunto veti raunioitten keskelle. Hän istui monesti iltaan asti, leikkien koneellisesti sauvallaan.

Tämä mies herätti mielenkiintoani, ja käytin ensimmäistä sopivaa tilaisuutta tehdäkseni tuttavuutta hänen kanssaan. En voi sanoa, että keskustelumme olisi ollut edes vilkkaanlaista. Herra Bozzoli oli maailman harvapuheisin mies. Hän ei koskaan puhunut itsestään, ja nuorekas innostukseni sai pitää keskustelua yllä. Mutta muutamista terävistä huomautuksis-

ta, seikoista, jotka ilmaisivat hänen oppineisuuttaan, huomasin hänet erittäin lahjakkaaksi mieheksi.

Eräänä päivänä, puristaessani herra Bozzolin kättä, hän hämmästykseni äkkiä sieppasi kirjan, jonka olin tuonut mukani ja jonka nimi oli osunut hänen silmäänsä.

»Lainatkaa minulle tämä kirja,» sanoi hän kiihkeästi.

Se oli englantilaisen kirjailijan H. G. Wellsin teos »Aikaa tutkiva kone».

Katsoin herra Bozzoliin, hän oli aivan kalpea ja hänen sormensa vapisivat, kun hän selaili kirjaa.

»Mielelläni,» vastasin minä.

Istuuduin. Herra Bozzoli luki viisikymmentä sivua kasvavin mielenkiinnoin. Sitten hänen intonsa näytti vähitellen laimenevan.

»Niin,» sanoi hän kummallisella äänellä, antaessaan kirjan minulle takaisin, »se on paljasta mielikuvitusta . . . ja kuitenkin on kummallista . . .»

Ja hän vaipui pitkäksi aikaa alakuloisiin mietteisiin, nojaten päätään käsiinsä.

En tiennyt, mitä minun piti ajatella. Näytti siltä, kuin tämä kirja olisi avannut vanhat haavat, joihin

liittyi menneitä surullisia muistoja. Olin itse luke-
nut tämän tieteellisen romaanin enkä ollut siinä huo-
mannut mitään, joka olisi voinut herättää mielenkuo-
hua. Aloin epäillä, oliko herra Bozzoli täysin järjis-
sään.

»Sanokaahan, hyvä herra,» virkahdin, »mikä teitä
vaivaa. Eihän kirjailijan nerokas kuvittelu voi siihen
määrään vaikuttaa tärisyttävästi. Rikasmielikuvituk-
sinen henkilö otaksuu, että aika on neljäs ulottuvai-
suus avaruudessa ja että erikoisten laitosten avulla
voidaan siinä liikkua, olla läsnä Klodovig kuninkaan
kasteessa tai maapallomme lopullisessa häviössä. Se
on huvittavaa, ei mitään muuta. . .»

Vanhus epäröi hetkisen, mutta voimakas mielen-
liikutus pakotti hänet avomieliseksi.

»Mielikuvituksen avulla usein aavistaa totuuden,»
sanoi hän. »Wellsin kuvitelma on pantu täytäntöön.
Aikakone on keksitty.»

»Kuka sen on keksinyt?»

»Minä.»

»Tekö? Sehän on hullutusta, mielettömyyttä...
Suokaa anteeksi! Olisitteko keksinyt koneen, jonka
avulla voi liikkua ajassa samoin kuin jollain muulla

kulkuneuvolla avaruudessa.»

»Se näyttää teistä mahdottomalta ja järjettömältä, mutta se on totta . . . surullista kyllä. Neljäkymmentä vuotta takaperin sen keksin.»

Tarkastin häntä säälien.

»Ei,» sanoi hän voimakkaasti, »en ole hullu, ja kuitenkin olisi vähemmästäkin voinut tulla sellaiseksi. Mutta jos tuossa romaanissa on mielestänne jotain järkeä, niin miksi ette voi uskoa, että minä olen koneen keksinyt? Ja ellei se ole muuta kuin järjettömyyksien kudelma, niin miksi silloin kiitätte kirjailijaa?»

»Kirjailija on huvittaja, eikä hänen tarvitse pysytellä mahdollisuuden rajoissa.»

»Onko teidän mielestänne otaksuttu asia mahdoton? Ei, tuhat kertaa ei! Jonkun aatteen keksiminen on samaa kuin todistaminen, ettei se ole mahdoton ja että sen ja sen toteuttamisen välillä on vain käytännöllisiä vaikeuksia. Olen ollut selvillä noista vaikeuksista, ja olivatpa ne kuinka suuret tahansa, niin onnistui minun ne voittaa . . . omaksi onnettomuudekseeni!» lisäsi hän vaipuen alakuloisuutensa valtaan.

Hänen puheensa oli vakuuttavan varmaa. Olin

ymmällä. Millaisen miehen kanssa olinkaan tekemisissä? Mihin onnettomuuteen hän viittasi? En uskal-
tanut sitä häneltä tiedustella. Mutta hän kai arveli
näiden puolinaisten tunnustusten velvottavan häntä
johonkin, sillä illan joutuessa hän pyysi minua tule-
maan mukaansa.

Hän vei minut vähäpätöiseen rakennukseen, joka
oli lähellä forumia, missä kaivaustyöt ovat paljasta-
neet puhujalavoja, rostrumeita ja temppeleitä. Seura-
sin herra Bozzolia holvikattoiseen ikivanhaan kella-
riin. Hän oli siitä tehnyt työhuoneen itselleen, kuten
huomasin hyllyistä, jotka aivan notkuivat kirjojen ja
pullojen painosta, uuneista ja kummallisista koneis-
ta, joita oli kaikkialla. Mustat ja tiheät hämähäkinver-
kot ja homeen haju todistivat, ettei tätä huonetta oltu
moneen vuoteen käytetty ja että tiedemies oli jättänyt
työnsä sikseen.

»Tuntuu aivan siltä kuin astuisin hautaan.» sanoin
minä.

»Hauta tämä onkin,» vastasi vanhus hitaasti, »sillä
täällä on kaksi ruumista.»

Vaistomaisesti liikahtin ovea kohden. Herra Bozzoli
pidätti minua.

»Kaksi ruumista,» jatkoi hän, »mutta niinkuin kaikki täällä on erikoista, niin ovat nekin näkymättömiä. Katsokaahan,» sanoi hän osottaen kellarin keskellä olevaa tyhjää laajaa tilaa, »tässä on paikka, johon sijoitin koneeni. *Se on siinä vielä*, kaikesta päätäten. *Se on vielä tässä paikassa, mutta ei enää meidän ajassamme.* Ja sen mukana ovat poissa minun molemmat poika parkani. . .»

Vanhus polvistui ja suuteli maata. Käsitin, että tuossa mykässä tuskassa piili kauhua synnyttävä tärkeä tapaus.

»Tässä voitte nähdä tuon kirotn koneen suunnitelman.»

Hän osotti seinällä kehyksissä riippuvaa piirustusta, josta en ymmärtänyt mitään. Olin näkevinäni pyörättömät ajoneuvot epämääräisine osineen. Herra Bozzoli jatkoi aivan kuin unessa:

»Minulla oli kaksitoistavuotiaat kaksoiset. . . Äiti oli kuollut. . . epäilemättä ikävästä, sillä tiede on itsekäs ja vaativa valtiatar, ja minä löin sen tähden laimin kaikki velvollisuuteni perhettäni kohtaan. Keksimäni kone oli alati mielessäni. Ei kukaan huolehtinut poikieni kasvatuksesta, ja kahdentoistavuotiaina he

tuskin osasivat lukea ja kirjottaa. Vaimoni kuoleman jälkeen oleskelin yöt päivät tässä kellarissa konettani suunnitellen. Eräänä päivänä olin ratkaissut ongelman. Nämä uunit, nämä koneet ja työkalut olivat ole-massa vain konettani varten, — ja kun se oli valmis, niin minä kohtalostani tietämätön iloitsin ja riemuit-sin. Voi, hyvä herra, ei Jumala salli, että hänen töitään korjataan. Innoissani juoksin aivan kuin hullu pitkin kaupungin katuja. Olin nero, suurempi kuin caesarit ja Kristoffer Kolumbus. *Olin ajan herra, olin keksinyt iankaikkisuuden!* Palatessani ensi kerran sinä iltana kotiin, oli sydämessäni tilaa isän rakkaudelle. Kysyin, missä poikani olivat. Palvelijattaren vastaus sai mi-nut hätkähtämään: »He juoksentelivat huoneissa ja menivät luultavasti kellariin.» Läähättäen kiiruhdin takaisin ja putosin portaiden alapäähän asti. Menes-tykseni huumauksessa olin jättänyt raolleen oven, jo-ka aina muulloin oli suljettu. Kun saavuin paikalle, *oli kone kadonnut . . .*»

»Ja lapset?»

»He olivat kadonneet sen mukana. Epäilemättä he olivat istuutuneet koneen istuimelle ja ajattele-muudessaan koskettaneet lähtökampia.»

Vanhuksen huulet muuttuivat valkoisiksi, ja minun täytyi tukea häntä. Hän oli epäilemättä hullu. Koneetta ei varmaankaan ollut olemassa muualla kuin hänen mielikuvituksessaan. Isän järki oli mennyt sekaisin, kun hän kadotti poikansa odottamatta jollain aivan luonnollisella tavalla. Kuinka olisikaan ollut mahdollista uskoa, että tuossa tyhjässä paikassa oli salaperäinen kone, joka kulki ajassa?

»Huomaan, ettette usko minua,» sanoi herra Bozzoli. »Poikani katosivat samalla kertaa kuin konekin: Tässä kellarissa ei ole muuta kuin yksi ovi, josta he saattoivat tulla sisään, mutta josta he eivät ole palanneet. Tämä katoaminen herätti suurta huomiota. Minua pidettiin kummallisena ihmisenä, joka teki mielletömiä kokeita. Kun kartin ihmisten seuraa, niin minusta kerrottiin kaikenlaisia kamalia juttuja. Huhu väitti minun surmanneen molemmat poikani, ja minut vangittiin. Oikeusjuttu oli salaperäinen ja herätti suurta huomiota. Itkien kerroin tuomareilleni totuuden. He eivät tietystikään voineet minua uskoa. Mutta kun ei ollut olemassa mitään varmoja todistuksia rikollisuudestani ja kun kaiken lisäksi merkillisistä kokeistani levinneet huhut ihmisten mielestä to-

distivat tilaani, niin jouduin heti vankilasta hulluinhuoneeseen. Siellä oli järkeni mennä, mutta tarmoni avulla kestin kuitenkin. Ymmärsin, että vain yhdellä keinolla voin päästä palaamaan asuntooni, rakkaitten poikieni haudalle, nimittäin teeskentelemällä, että olin muka unohtanut houreeni, jotta vartijani uskoivat minun parantuneen. Tuumani onnistuikin. Pääsin takaisin yksinäiseen asuntooni, jossa nyt elän rakkaitten vainajieni kanssa.»

Tämä kertomus poisti viimeisetkin epäilykset. Edessäni oli parantumaton mielipuoli. Kannattiko taistella hänen harha-ajatuksiaan vastaan? Mitä hyötyä siitä olisi? Päätin säällilläni lieventää hiukan tämän onnettoman olennon viime päiviä.

»Teitä täytyy todellakin uskoa,» sanoin minä. »Mutta onko teillä todistuksia siitä, että poikanne ovat kuolleet?»

»Teette katkeraa pilkkaa! Millä muulla tavoin olisikaan voinut käydä kahden lapsen, kun he ovat kulkeneet vuosisatojen halki koneella, jonka käyttämistä he eivät tunne laisinkaan?»

»Tuumikaamme asiaa. Poikanne olivat kahden-toista vuoden vanhoja, ja heitä oli kaksi. Kun he pa-

nivat koneen käyntiin, niin ensin heidän kauhunsa ja kummastuksensa mahtoi olla aivan tavaton. He näkivät ympärillään olevien esineiden muodon muuttuvan, seinien sortuvan, tasankojen tai metsien tulevan isänsä työhuoneen sijaan. Ehkä he sillä tavalla kulki-
vat vuosisatojen halki ajattelematta mitään, itkien ja huutaen vain. Mutta, sanon sen kerta vielä, he eivät olleet tyhmiä, he varmastikin alkoivat etsiä pelastuskeinoa. Etsimällä, koettelemalla heille vierasta konetta he ovat löytäneet pysähdyskeinon ja elävät vieläkin, tosin kyllä ajassa, josta emme tiedä. . .»

»Mutta josta voin heidät löytää, eikö niin?»

»Juuri niin. Olettehan säilyttänyt koneen luonnoksen.»

»Lapsellista! Aiotteko te neljäkymmenen vuoden kuluttua etsiä kahta lasta, jotka ovat eksyneet maapallolla? Mitä aikojen kuiluja silloin saisikaan etsiä, vuosi vuodelta, päivä päivältä, aina aikakausista, jolloin elämä alkoi, siihen asti, jolloin se loppuu! Ei, vaikka otaksuisikin lohduttavan lauseenne todeksi, vaikka nuo ajan maailmoissa matkustavat pojat olisivatkin onnellisesti seisahtuneet matkallaan töytäämättä estettä vastaan, vaikka ne vaikeudet, mitkä heitä koh-

taavat oudoissa aikakausissa, olojen ja olentojen pahuus olisi sallinut heidän kasvaa ja kehittyä miehiksi, niin olen heidät sittenkin kadottanut.»

Herra Bozzoli vaipui uudelleen polvilleen maahan. On olemassa vielä surullisempaa kuin houraileva hulluus, nimittäin järkeilevä hulluus.

II.

En tiennyt, millaisen toivon olin herättänyt tässä onnettomassa isässä. Lähdin Roomasta ja matkustin Ranskaan, jonne omaiseni minua kutsuivat. Ensimmäisenä huolenani, kun palasin kaupunkiin, missä olin tutustunut herra Bozzoliin, oli mennä häntä etsimään.

Vanhuksille ovat vuodet kaksinkerroin raskaita, ja minä olin jättänyt hänet niin murtuneena, että uskoin

melkein tapaavani hänet vainajana. Hän eli kyllä vielä, mutta ei ollut kuollutta parempi. Edellisenä talvena oli hänellä ollut kuume, josta hän oli toipunut hyvin heikkona. Kun hän ei enää voinut nousta, niin hän oli kannattanut vuoteen holvattuun työhuoneeseensa, josta hän ei enää poistunut.

»Ymmärrättehän,» sanoi hän tunnettuaan minut, »etten tahdo kuolla tapaamatta poikiani, ja loppuun asti odotan heidän palaamistaan. He viipyvät kauan,» huokasi hän kohottaen päätään.

Vanhus oli todellakin hyvin heikko. Hän oli laihtunut, silmät olivat syvälle painuneet ja hengitys oli vaivalloinen. Mielelön toivo vain piti häntä vielä elossa.

»Miten on työnne laita?»

»Katsokaa!»

Keskellä holvihuonetta oli hevosenkengänmuotoinen metallinen laite, joka teräslangoilla oli yhdistetty kaikenlaisiin pyöriin, magneetteihin ja akkumolaattoreihin. Hän otaksui poikiensa harhailevan ajassa ja väitti keksineensä keinon, jolla voi estää heidän kulkuaan.

»Oletteko varma onnistumisestanne?»

»Käytäntö ei vielä ole todistanut laskelmiani oi-

keiksi, mutta mielestäni ne ovat hyvin pätevät. Kes-
kinkertaisella nopeudella ajassa liikkuva kone pysäh-
tyy esteeseen ilman erikoisen suurta töytäystä, kun se
vähitellen on hidastuttanut nopeuttaan. Uusi koneeni
ei vedä puoleensa, vaan on estävän voiman lähde, jo-
ka aluksi on pienempi kuin aikakoneen liikkeellepa-
neva voima, mutta joka vähitellen tasoittaa sen. Ym-
märrättehän, että olen tahtonut valmistaa jonkinmoi-
sen jarrun, ja jos se toimii otaksumani mukaan, niin
aikakoneessa, jonka otaksumme olevan liikkeessä, il-
maantuu, jos se joutuu sen vaikutuspiiriin, sellainen
hidastuminen, että voi huomata matkustajan vähää
ennen sen seisahtumista . . .»

Tämän sanottuaan Bozzoli kaatui vuoteelleen hen-
gityksen tauotessa. Taudinkohtaus kesti kauan, vii-
mein hengitys tuli entiselleen, seurasi vaikea yskä,
jonka loputtua hän oli aivan voimaton ja hänen ää-
nensä käheä.

»Tämä on mieletöntä,» huudahdin minä. »Noin
sairaana ette voi jäädä tähän kosteaan ja huonoilmai-
seen kellariin.»

»Tunnen kyllä sillä aiheuttavani kuolemani», kuis-
kasi hän. »Mutta täytyyhän minun olla täällä . . . se-

hän on välttämätöntä. Jos olisin muualla, olisin aivan liian levoton. Ehkä näen heidät ainoastaan hetki-sen . . . ennen kuolemaani. Ymmärrättehän, että minun täytyy olla täällä.»

»Joutavia!» vastasin minä. »Roomassa oleskeluni ei ole mitenkään rajoitettu, ja kirjastonne on hyvin laaja. Miksi en valvoisi täällä teidän sijastanne?»

Olin tunteeni vaikutuksesta tehnyt tämän ehdotuksen, eikä minulla ollut aikaa sitä katua. Vanhus oli kiitollisena tarttunut käteeni.

»Teettekö sen?»

Kumarsin. Tätä vartioimista kestäisi ehkä vain muutamia päiviä, olihan vanhuksen kuolema aivan lähellä.

Päätimme, että herra Bozzoli vietäisiin ylhäällä olevaan huoneeseen ja tämä työhuone jäisi minun käytettäväkseni. Asetuin sinne asumaan. Niinkuin olin otaksunut, oli kirjastossa suuri määrä hyvin kallisarvoisia kirjoja, vaikka ne olivatkin huonossa kunnossa. Syvennyin niin kokonaan lukemiseen, että sävähdin, kun kymmenen kertaa päivässä herra Bozzolin palvelijatar herransa käskystä kolkutti ovele kysyen, oliko tapahtunut jotain.

III.

Ei, mitään ei ollut tapahtunut. Ja kuitenkin yksinäisyys, kiihottava lukeminen, kellarin hiljaisuus ja varjot, jotka lamppuni loi öisin, huumasivat niin mieleni, että aloin uskoa isäntäni itsepäisissä unelmissa olevan jotain totta. Katselin kummallista konetta ja totuin siinä määrin siihen, että odotin jonkun äkkiä ilmestyvän koneen paikalle.

Eräänä iltana — olin jo kymmenen päivää ollut suljettuna tuohon kellariin — lausuin ääneen näitä Danten säkeitä:

»Oi te kaksi, jotka olette samassa tulessa, jos eläisäni teille jotain merkitsin, niin seisahtukaa! Ja sanokoon minulle toinen, missä, oman itsensä tuhoamana, hän kuoli. . .»

Tätä lausuessani oli katseeni kiintynyt tuohon levottomuutta herättävään laitteeseen. Äkkiä vaikenin kokonaan. Edessäni näin — kauhuani muistellessani vapisen vieläkin — kalpean ihmishaamun, läpikuultavana ja aineettomana. Jännitin kaiken ajatukseni voiman poistaakseni tämän pelkoni luoman kum-

mituksen. Mutta kaikista ponnistuksistani huolimatta näky tuli yhä varmemmaksi, sai selvän muodon; ennätin töin tuskin nähdä, että haamu oli aseistettu muinaisaikainen sotilas. Kuului kauhea teräksen paukahdus, sitten tuskanulvahdus, rautakappaleita lensi ilmassa, ja yksi niistä osui voimakkaasti rintaa-ni, toisen särkiessä ja sammuttaessa lampun. Olin lattialla pyörriksissä keskellä haudan pimeyttä. . .

Muutaman minuutin aikaan en uskaltanut liikkautakaan. Luulin, että hiukseni olivat tulleet aivan valkoisiksi. Koko ruumiistani virtasi kylmä hiki. Kuuntelin. Hiljaisuuden keskellä kuului kaksi hengitystä, omani ja *jonkun toisen*, molemmat läähättivät. Olin tulemaisillani hulluksi.

Minun täytyi ottaa selkoa kaikesta. Seinien paksaus esti ääntä kuulumasta ulkopuolelle. Kukaan muu ei voinut minua auttaa. Ei mikään voinut olla tätä pimeyttä ja tätä hiljaisuutta pelottavampaa. Aivan kuin pieni lapsi tein ristinmerkin ja hoipertelin hitaasti tulitikkuja kohti. Tuli leimahti.

Maassa, sirpaleitten keskellä makasi mies silmät ummessa, puolikuolleena täräyksestä. Hän oli hyvin kookas, karkeamuotoinen, musta ja tiheäpartai-

nen. Se ei voinut olla kukaan muu kuin toinen herra Bozzolin pojista, joka oli palannut matkaltaan — niin mahdolltomalta kuin asia tuntuikin. Tämä ajatus rohkaisi minua. Sain kynttilän sytytetyksi ja tunsin rauhottuvani ajatellessani, että hän oli ihminen niinkuin minäkin ja kärsi. Kostutin hänen ohimoitaan märällä nenäliinallani. Hän avasi silmänsä ja koetti lausua muutamia sanoja kielellä, jota en ymmärtänyt, vaikka se mielestäni kaikuikin hiukan italian kieleltä.

»Kuka te olette?» kysyin minä.

Hän katsoi kummastuneena minuun, kertasi sitten kysymykseni, ja huomasin, että hän koetti vaivalloisesti jotain muistella.

»Ahaa,» sanoi hän äkkiä, aivan kuin muistaen jotain, »Room . . . Room . . .»

Loppua ei kuulunut. Oliko se nimi kaupungin nimi vai hänen omansa? Herra Bozzoli ei koskaan muistaakseni ollut maininnut minulle poikiensa nimiä. Muistin nähneeni kirjahyllyllä vanhoja lasten koulukirjoja, kieliopin ja laskuopin. Otin erään niistä. Etusivulla oli suurilla kirjaimilla nimi: *Romualdo Bozzoli*. Lausuin sen ääneen. Mies hymyili, nyökäytti päätään ja sulki sitten silmänsä.

Asepaita, joka oli tehty pronssilevyistä ja oli lieventänyt täräystä, oli kuhmuisena rinnan kohdalta. Kömpelösti päästin sen irti, katkoin nahkaiset siteet ja pidättimet. Vaistomaisesti Romualdo auttoi minua. Kun vaatteet olivat riisutut hänen yltään, niin näkyi, miten hänen ruumiinsa oli täynnä naarmuja, mutta ei kuitenkaan haavottunut. Hänellä oli atleetin ruumis ja hyvin voimakkaat lihakset. Puoleksi kantaen, puoleksi laahaten sain hänet viedyksi vuoteelleni. Kantamisesta väsyneenä en jaksanut puhdistaa lattiaa, joka oli aivan täynnä vääntynyttä metallia ja särkyynyttä kristallia ja missä oli särkyneenä, pirstaleina, muodottomana aikakone. Todistuskappale oli siinä, käsin tunnusteltavana, kumoten kaikki järkeilyt ja avaten eteen aivan huimaavia etäisyyksiä. Ihminen oli voinut irrottautua ajastaan, siirtyä joko hämääseen tulevaisuuteen tai menneisyyteen, jota vain historia voi valaista himmeästi. Hän oli sieltä palannut, saattoi todistaa kaiken, puhua, poistaa verhot. Tästä lähin ei olisi enää menneisyyttä eikä tulevaisuutta, jumaluudelta oli ryöstetty nykyisyys ja tehty se iankaikiseksi. Ihminen oli jumala! Tällä tavoin kului suurissa haaveissa tämä unohtumaton yö.

Hengähdin kuitenkin helpotuksesta, kun valo alkoi loistaa ikkunasta ja samalla kertaa kynttilä loppui. Minun täytyi lähteä ilmottamaan isälle asiaa. Ollen varma siitä, että Romualdo yhä vielä nukkui, poistuin, panin oven lukkoon ja menin herra Bozzolin huoneeseen.

»Mitä uutta?... Sanokaa... Ovatko he tulleet?» huudahti hän.

»Eivät, eivät! Älkää kiihtykö. Tulin hengittämään hiukan raitista ilmaa. Tuolla alhaalla tukehtuu.»

»Joutavia! Te ette minua petä. Pukunne on epäjärjestyksessä, rikkikin... Ette ole nukkunut! He ovat siellä, sanon minä, tahdon nähdä heidät.»

»Jos olisitte rauhallinen, niin sanoisin, että todelakin on tapahtunut jotain, mutta ei, mitä odotitte.»

»He eivät siis olekaan palanneet?» Ja Bozzoli vai-pui uupuneena vuoteelleen.

»Eivät, *he eivät ole palanneet*. Mutta joku on kuitenkin tullut.»

»Joku? Joku on tullut?... koneellako?»

»Niin.»

»Hyvä Jumala! Joku... jonka he ovat lähettäneet?»

»Ei. . . Kuunnelkaa minua tarkoin ja kootkaa voimanne. Odotitte kahta poikaa, eikö niin? No niin, toinen on tullut. . . Romualdo.»

Vanha tiedemies avasi suunsa, mutta ei saanut sanaakaan lausutuksi. Hän oli kalman kalpea. Silmät yksin elivät, vuoroin kiintyen minuun, vuoroin huoneen oveen. Ilme oli niin selvä, etten voinut olla sitä tottelematta.

Romualdo oli herännyt, kun tulin kellariin. Kaikki väsymyksen jäljet olivat kadonneet. Nähdessään minut hän hyökkäsi ottamaan lyhyen ja leveän miekan aivan kuin suojatakseen itseänsä hyökkäystä vastaan, mutta muistaen sitten varmaankin jotain, hän mutisi muutamia sanoja kielellä, jota en käsittänyt.

Sain hänet ymmärtämään, että hänen isänsä odotti häntä, ja rypistyneitten silmäkulmien alta leimahti välke.

»Padre, padre,» lausui hän. Hän seurasi tottelevaisena minua, pitäen vielä varovaisuuden vuoksi miekkaa kädessään.

Kun tulimme herra Bozzolin luo, aukaisi isä nyhyttyäen hänelle sylinsä. Toinen arkaili villin näköisenä, katseli vuoroin isäänsä, vuoroin huoneen si-

sustusta, jonka hän näytti muistavan. Sitten hänen silmänsä kostuivat. Hän juoksi vuoteen luo. Syntyi jonkinmoinen keskustelu, jota katkaisivat hellyyden huudahdukset. Isä ja poika syleilivät kiihkeästi toisiaan.

Romualdo alkoi muistaa muutamia sanoja äidinkielestään. Hajanaisiin lauseisiin tuli muutamia italialaisia äänteitä, mutta ne kuuluivat omituisilta, ja hänen äänessään oli kummallinen sointu. Isä kuunteli häntä paljoakaan ymmärtämättä, mutta kymmenen vuotta nuortuneena.

Kun ensimmäiset hellyydenosotukset olivat tauonneet, huudahti herra Bozzoli:

»Entä veljesi?»

Näin kookkaan miehen värisevän. Hän nosti hämillään kätensä otsalleen, ja hänen silmänsä tulivat kiiltävän tummiksi kuin agaattikivi.

»Kuollut,» sanoi hän yksinkertaisesti.

Romualdon saapuminen oli tuonut mukanaan niin paljon iloa. Tuo kuolema näytti niin kaukaiselta, että vaitiolo oli ainoana vastauksena tuohon sanaan.

IV.

Lupaukseni täytettyäni olin vapaa lähtemään, mutta jäinkin uteliaisuudesta.

Halusin kuulla Romualdon kertovan seikkailuis-
taan. Mutta sainkin odottaa kauan. Monta kertaa kysyin häneltä, mutta vastaus oli välttelevä. Matkustajan täytyi totuttautua nykyiseen elämään, saada aivonsa taas tasapainoon. Kielikin, jota hän ei ollut puhunut neljäänkymmeneen vuoteen, tuotti hänelle aivan yhtä mittaa vaikeuksia. Hän muistutti niitä sairaita, joita vaivaa taudin johdosta kauan muistamattomuus, niin että heidän täytyy oppia uudelleen se, minkä ovat tienneet. Kun tarkasti Romualdoa tietämättä hänen kohtalostaan, niin täytyi häntä pitää vähämielisenä. Se kömpelö tapa, millä hän suoritti tavallisimpia tehtäviä, ja yksinkertaisimpien asioiden tietämättömyys oli naurettava. Pyysin häntä eräänä päivänä lähtemään kanssani kaupungille. Ohikulki-
jat kääntyivät katsomaan tuota kookasta miestä, jol-

le pitkä takki sopi huonosti ja joka kulki käsivarret hajallaan ja tuiman näköisenä tuijotti jokaiseen. Hän kulki äänetönnä, juoksi pikemmin kuin käveli, seisahtui rakennusten raunioitten eteen, ja selvästi huomasi, miten hän hämmästyneenä koetti päästä selvile siitä, missä hän oli. Hän mietti kauan Forumilla ilmaisematta minulle ajatuksiaan. Mutta minä luin selvästi hänen silmistään, että hän koetti palauttaa jotain muistiinsa ja että hän tiesi varmasti nähneensä tällä samalla paikalla aivan toisenmuotoisen kaupungin kuin siinä nyt oli.

»Kas niin,» ajatteli hän — ainakin siten selitin hänen hämmästyksensä — »olen paikalla, joka on minulle vieras, ja kuitenkin olen täällä viettänyt osan elämästäni. Nämä matalat kukkulat, tämä laakso, mikä on niiden välillä. . . Jos kulkisin pitkin tuota katua, niin aivan varmasti löytäisin virran. . .»

Ja hän veti minut mukanaan Tiber virran rannalle. Hänen kasvoistaan kuvastui suuri tyytyväisyys, kun hän näki kellertävän virran.

»Niin,» jatkoi hän ajatuksiaan, »tämä on minun syntymäkaupunkini. Nuo rakennukset olen nähnyt ennen, sitten ne ovat kadonneet, mutta ne on uudel-

leen pystytetty entisille paikoilleen. Taikasauva on ne hävittänyt, taikasauva on ne tuonut takaisin. Minun ei pitäisi hämmästyä, sillä tiedänhän matkustaneeni ajassa. Mutta tämän taian vaikutus on valtaisempi kuin järki. . .»

Sinä hetkenä polkupyöräilijä ajoi hänen ohitse. Seuralaiseni kiljaisi kauhusta ja läksi juoksemaan pakoon. Minulla oli täysi työ, ennenkuin olin hänet rauhottanut.

Syödessämme päivällistä sairaan huoneessa oli Romualdo puheliaampi. Tämä kävely oli tuottanut järjestystä hänen ajatuksiinsa. Katkonaisin lausein, joihin sanojen muistamattomuus jätti aukkoja, hän kertoi kummallisen tarinan, jonka sisällön esitän tässä.

»Neljäkymmenen vuoden kuluttuakin ovat ne tapaukset, jotka saivat aikaan häviämistemme, vielä aivan selvinä muistissani, sillä se on kummallisista lehti muutenkin levottomassa elämässäni. Sinä päivänä ajoin leikillä takaa veljeäni rakennuksen kaikkien kornereitten läpi. Hän oli minua heikompi. Väsyen pakenemaan hän etsi vaistomaisesti turvaa kellarista, jossa isämme tavallisesti työskenteli. Minä sain hä-

net siellä kiinni. . . Ovi oli auki, huone oli tyhjä. Emme olleet koskaan käyneet siellä. Lakkasimme leikkimästä, siksi suuri oli uteliaisuutemme. . . Huomiomme kiintyi varsinkin koneeseen, joka oli keskellä lattiaa ja kiilteli uutuuttaan. Mikähän kone se oli? Olimme ensin varovaisia, sitten tulimme rohkeammiksi. . . Se kone muistutti ajoneuvoja. Siinä oli istuin. . . Suljetussa huoneessa olevat ajoneuvot, eihän siinä ollut mitään vaarallista. Tämän uuden leikkikalun lumoamina istuuduimme koneeseen. Edessämme loisti kaikenlaisia koneenosia; varsinkin pienet vääntimet kristallisine kädensijoiineen houkuttelivat. En voinut vastustaa kiusausta ja väänsin erästä kampa. Kosko kone vavahti paikalla. Jatkoin tätä leikkiä, veljeni nauroi. . .

»Äkkiä hän huusi kauhuissaan, ojentaen kätensä ja painautuen minua vastaan. Päästin kammin ja nostin säikähtyneenä silmäni. Meitä ympäröi sankka usva, jonka läpi ei voinut nähdä esineitä. Missä olikaan työhuone, kirjasto ja työpöytä? Ei näkynyt mitään muuta kuin harmaa verho, ja me tunsimme, että auttamaton onnettomuus oli tapahtunut. Käsitin silloin, että olin tehnyt väärin, ja jouduin epätoivoon ajatel-

lessani rangaistusta. Peitimme kasvomme käsillämme, ulvoen, itkien, huutaen isäämme avuksi. Kuolema uhkasi meitä varmasti sen vuoksi, että olimme luovatta menneet hänen työhuoneeseensa. Niinhän saduissakin kerrottiin! Pelon vallassa rukoilimme kaikki rukoukset, jotka suinkin osasimme . . .

»Tunteja . . . minuutteja ehkä kului sillä tavoin. Äkkiä, aivan kuin taivas olisi kuullut meitä, näkyi kirkas valkeus; mutta samassa oli täysi yö. Sitten, ennenkuin olimme ennättäneet huudahtaakaan, palasi valkeus . . . ja pimeys . . . Valo ja pimeys vaihtuivat alinomaa, ja silmiemme oli hyvin vaikeata tottua tuohon yhtämittäiseen vaihteluun, tuohon taukoamatomaan vilkutukseen. Huomasimme, ettemme olleet enää suljetussa huoneessa. Ulkoilma täytti keuhkomme, ja sekin hämmästytti meitä kovasti, sillä kyselimme itseltämme, miten olimme paikaltamme liikumatta voineet poistua huoneesta.»

Silloin muistin, mitä viimeksi olin lukenut, ja keskeytin kertojan.

»Näitte kai taivaalla suuria valoisia puolipympyröitä?».

»Niin näimme, ja tuon näyn erikoisuus poisti pian-

kin pelon. Me ymmärsimme, ettei kuolema meitä uhannutkaan. Mutta me emme tiedeet, mitä tuo kaikki oli ja miksi lyhyiden väliaikojen jälkeen ilma oli vuoroin kuumaa ja vuoroin kylmää. Veljeni sanoi minulle: »Jo riittää, Romualdo, jo riittää! Seisauta! Minä tahdon palata kotiin!» Sama halu oli minullakin. Mutta miten piti pysäyttää? Me kiisimme yhä eteenpäin. Silmämme näkivät ainoastaan maisemien hämäriä piirteitä. Niin, me kiisimme eteenpäin, ainakin tein sen päätelmän, kun sovitin yhteen nuo vaihtelevat näyt ja ajattelemattoman liikkeen, jonka olin tehnyt koskettaessani kristallivarteen. Kaikki oli siis johdunut siitä. Päätin kääntää kampia uudelleen. Mutta tällöin kaikki muuttui. Ei enää ollut vuoroin valoa ja pimeyttä, vaan ympärillämme oli ainaista harmaata, josta ei erottanut mitään. Kauhun valtasi minut. Edessäni oli taulu ja siinä oli kaksi viisaria, pieni ja suuri, aivan niinkuin kellossa. Aikaisemmin olin nähnyt suuren viisarin kulkevan hitaasti, mutta tällä kertaa se liikkui samaan suuntaan hirveällä vauhdilla, aivan kuin hullaantuneena, ja pieni viisari, jonka alussa olin luullut pysyvän paikoillaan, siirtyi selvästi. Tuo huomio selitti minulle asian, ja umpimähkään

väänsin kampia päinvastaiseen suuntaan kuin aikaisemmin. Satumainen näky avautui silmiemme eteen. Päivät ja yöt vaihtelivat hitaammin, hyvin vitkaan. Veljeni näytti minulle, kuinka aurinko päivän aikana kulki taivaalla ja miten tähdet ja kuu kiersivät yöllä: ja me ymmärsimme, mitä ne valokaaret olivat, jotka olimme aikaisemmin nähneet; samat taivaankappaleet olivat muodostaneet kaaria kulkiessaan paljoa nopeammin.

»Tämä saattoi meidät tuumiskelemaan! Jotain oli siis maailmassa muuttunut! Päivät olivat vain minuuttien osia; äsken ne eivät olleet muuta kuin sekuntien osia! Ja se oli johtunut siitä, että liikutin pientä kristallikampia! Olihan päivän selvää, että kaikki johtui tuosta liikkeestä; uusi kosketus kampiin, ja oitis aika, jota aurinko mittasi, hidastui jälleen. Siinä oli kaksi arvotusta: joko kampi oli taikaesine, mikä voi muuttaa luomakunnan, tai jonkin käsittämättömän ihmeen avulla istuessamme koneessa liikuimme nopeammin kuin aika. Se oli liian pulmikas ongelma, jotta meidän pikku aivomme olisivat sen voineet ratkaista!

»Uusi havainto. Olimme keskellä kaupunkia, mis-

sä siellä täällä oli puita. Kaupungissa ei ollut asukkaita — sillä saatoimmeko pitää asukkaina noita harmaita ja läpikuultavia haamuja, jotka liikkuvat niin nopeasti, että näimme ne ainoastaan pitkinä harmaina viivoina? Ja rakennukset, joita pidimme valmiina ja vanhoina, olivatkin vähän ajan kuluttua rakennuksen alaisina. Puut ilmestyivät ensin suurina ja sitten säännöllisesti, hitaasti, hyvin hitaasti pienenivät, kunnes olivat ainoastaan pensaita, jotka aivan kuin upposivat maan sisään. Veljeni sai minut tarkastamaan aurinkoa. Olin aina ennen nähnyt sen nousevan vasemmalta puoleltani ja laskevan oikealle. Mutta tällöin se kulki päinvastaiseen suuntaan.»

Bozzoli liikahti vuoteellaan.

»Se on selvää,» sanoi hän. »Te kuljitte taaksepäin, te menitte menneisyyteen.»

»Niin kyllä, mutta sen ymmärsimme vasta myöhemmin. Sinä hetkenä se oli arvotus toisten arvotusten ohella, emmekä ajatelleet mitään muuta, kuin että saisimme vauhdin loppumaan. Järkevästi kyllä arveli veljeni, että vääntämällä kampia vieläkin enemmän saisimme aikaan vielä suuremman hidastumisen ja lopulta seisahtuisimme. Sitten meillä kylläkin

olisi aikaa miettiä, mitä varten koneen muut osat olivat. Noudatin hänen neuvoaan, mutta tuloksetta, sillä kampi irtaantui ja jäi käteeni vauhdin pysyessä yhä samana.

»Täytyyhän tästä tulla loppu!« sanoi veljeni. Niin, mutta miten? Koneessa oli kyllä toisia kampeja, joihin en ollut koskenut, mutta mitä kauhuja, mitä mulistuksia saisimmekaan nähdä, jos tarttuaisimme niihin? Epätoivoissaan veljeni väänsi erästä. Suljimme silmämme ja uskoimme itsemme taivaan huostaan.

»Äkkiä töytyys heitti meidät toisiamme vastaan. Viisari ei enää liikkunut. Ensimmäisen kerran lähtömme jälkeen näimme lehtien lomitse kuun liikku-mattomana loistavan taivaalla. Oli yö. Olimme pysähtyneet.

»Voitte käsittää, mikä pelko meidät valtasi. Tunte-mattomaan metsään eksyneinä, öisen taivaan alla vilusta väristen ja vavisten, kun kuulimme ääniä, jotka ilmaisivat petojen liikuskelevan lähellä, jäimme oksien suojaan piiloon. Päivän koittaessa ei pelkomme vähentynyt, joku ohikulkija saattoi nähdä meidät. Ensimmäinen aivan vaistomaisesti suorittamamme tehtävä oli tuon salaperäisen koneen piilottaminen, jo-

ka oli tuonut meidät tänne. Tunsimme, että se yksinään voisi meille tuottaa pelastuksen vaaran hetkenä. Kun meidän oli nälkä, niin söimme pensaissa kasvavia marjoja.

»Aamupäivällä ei näkynyt mitään levottomuutta herättävää. Vietimme sen itkemällä kovaa kohta-loamme. Keskipäivän aikaan kuului pensaikosta kahinaa, ja pelkomme eneni jälleen. Vuohilauma kulki ohitse, pureskellen pensaitten oksia. Vaikka koettimmekin nopeasti paeta, niin meidät näki paimen, pitkä parrakas mies, jolla oli yllä taljoista tehty mekko ja joka katseli meihin ällistyneenä. Heittäydyimme maahan ja rukoilimme, ettei hän tekisi meille mitään pahaa. Hänellä oli epäilemättä rauhalliset aikeet, sillä hän näytti hämmästyvän vain entistään enemmän, kutsui luokseen erään vuohen ja alkoi lypsää maitoa puukuppiin ja tarjosi sen sitten meille. Tämä hyvyys, jota hän osotti kahta eksynyttä lasta kohtaan, sai kyyneleemme virtaamaan entistään vuolaammin. Sitten hän otti meidät syliinsä ja hyväili meitä hellästi kysellen meiltä kaikenlaista, kuten saatoimme päätellä hänen kasvojenilmeistään, mutta hänen kielensä ei ollut sama kuin meidän. Illalla hän viittasi meitä tu-

lemaan majaan, joka oli muutaman sadan askeleen päässä ja jossa hän asui vaimoineen. He olivat köyhiä ihmisiä, joiden mielestä tulomme todisti meidän olevan taivaallista alkuperää. Elimme monta kuukautta heidän seurassaan ja opimme puhumaan heidän kieltään ja autoimme heitä parhaan kykymme mukaan vuohien paimentamisessa. Olisimme olleet onnellisia keskellä tätä yksinkertaista elämää, ellei kotikävä olisi meitä vaivannut.

»Mutta veljeni ei tahtonut alistua tuohon onnettomuuteen. Alinomaan hän kehotti minua lähtemään metsästä tarkastamaan lähiseutuja. Kotimme ei voinut olla kaukana, siksi lyhyen ajan oli matkamme kestänyt! Omasta puolestani en suuriakaan toivonut. Nuo kummalliset seikkailut olivat sekottaneet ajatukseni. En voinut käsittää sitä, minkä vasta myöhemmin ymmärsin, että olimme matkustaneet ajassa. Mielestäni elimme keskellä satumaailmaa, etenkin, kun suojelijamme ihmeeksemme eivät tienneet mitään kaupungista, vaikka ilmanalasta, seudusta saattoi päätellä, että se oli aivan lähellä.

»Eräänä päivänä viedessämme laumaamme juomaan virran äyräälle päätimme lähteä etsimään met-

sän rantaa. Siten juoksimme koko päivän. Illalla saavuimme avonaiselle paikalle, jossa joukko aseellisia miehiä taisteli niin vimmatusti keskenään, että veri virtasi. Äkkinäinen tulomme lopetti taistelun. Miehet tervehtivät tuloamme pahaa ennustavin huudoin. He ympäröivät meidät, neuvottelivat keskenään, ja epäilemättä seikkailu olisi päättynyt turmiollisesti meille turvattomille, muukalaisilta näyttävillä lapsille, jotka olimme joutuneet hurjien sotilaitten joukkoon, elleimme olisi nähneet tuon hyvän paimenen, joka meidät oli ottanut hoitoonsa ja joka levottomana oli lähtenyt meitä seuraamaan, tulevan juosten paikalle. Hän ojensi sotilaita kohden rukoilevasti kätensä, ja kiintymys, jota hän tunsu meitä kohtaan, sai hänet keksimään rohkean valheen.

»Jalomieliset soturit,» sanoi hän heille, »kavahtakaa koskemasta kuninkaittenne laillisiin perillisiin. Minä, Faustus, olen löytänyt heidät metsästä eksyneinä.»

Samassa tuli metsän laidasta esiin laiha ja raihnainen susi, joka melun kuultuaan heti pakeni. Kaikki sotilaat katsoivat toisiinsa ja vaikenivat.

»Mikä ennus!» sanoivat he.

Faustulus käytti hyväkseen tätä taikauskoa ja täydensi vielä nerokasta satuaan.

»Voimakkaat miehet!» huudahti hän. »Kunnioitkaa Marsin pyhää eläintä. Kun nuo lapset alastomina joutuivat metsään, niin tuo susi ruokki heitä maidollaan.»

»Silloin kaikki läsnäolevat heittäytyivät kunnioittaen eteemme painaen kasvonsa maahan. . .»

Päästyään tähän asti vaikenä Romualdo hetkiksi. Hänen kertomustaan kuunnellessani muistin erään tarinan, jonka olin lapsena kuullut, ja se oli niin samankaltainen, että huudahdin.

Toinen tuskainen parahdus kuului samassa. Herra Bozzoli oli noussut kalmankalpeana, harhailevin katsein. Hän ojensi kätensä poikaansa kohden:

»Onneton!» korisi hän, »sinä olet surmannut veljesi Remon!»

V.

Tulee alakuloiseksi ajatellessaan, että maailman suurimman neron kuolema oli yhtä huomaamaton kuin oli ollut hänen elämänsäkin. Tuo viimeinen ja voimakas mielenliikutus lopetti hänen elämänsä. Herra Bozzoli kuoli seuraavana päivänä sanallakaan soimaamatta poikaansa, joka oli surmannut veljensä. Ne tunteet, jotka hänen mielessään liikkuiivat hänen viimeisinä hetkinään, olivat sellaiset, etten tahdo yrittääkään niitä kuvailla, sillä asemamme oli niin uusi ja erikoinen kaikissa suhtein. Voiko kauhistumatta kuulla, kuinka oma poika on surmannut veljensä? Voiko välinpitämättömänä kuulla, miten Romulus surmasi Remuksen noin kolme tuhatta vuotta aikaisemmin kuin me tulimme maailmaan? En jaksa ajatella asiaa loppuun asti: Romualdo, joka veljensä seurassa pakeni nykyajasta, tuli historian Romulukseksi, ja herra Bozzoli — mikä kauheaa ja samalla naurettava kohtalo! — kuoli kahdennellakymmenennellä vuosisadalla tuskasta, minkä Remuksen kuolema aiheutti!

Omasta puolestani en tuntenut mitään vastenmielisyyttä kaukaista matkalaista kohtaan, ja se johtui epäilemättä siitä, etten koskaan aivan kokonaan voinut yhdistää mielessäni noita kahta eri henkilöä, nykyistä ja muinaista. Tuo sivistymätön, arka ja kookas mies erosi niin täydellisesti mielikuvitukseni Rooman ensimmäisestä kuninkaasta.

Romualdolla oli minusta kauan hyötyä. Minutta ei hän milloinkaan olisi suoriutunut niistä lukuisista vaikeuksista, jotka osuivat hänen tielleen. Palkaksi sain kuulla hänen elämäntarinansa jatkon, ja hänen kertomuksensa nojalla korjasin Titus Liviuksen kuvaukset. Mutta kun luin Romualdolle, millä tavalla historia selitti hänen kadonneen — Romulus kun katosi salamaan ja jumalat veivät hänet taivaaseen — ei hän voinut salata hämmästystään.

»Asia oli paljoka yksinkertaisempi,» sanoi hän, »tai ainakin luonnollisempi. Muutamia tunteja ennen lähtöäni pidin suuren sotilaskokouksen Marskentällä. Jo kauan aikaa oli kansassa ollut salaista tyytymättömyyttä hallitustani vastaan, sitä kun pidettiin liian ankarana. Juuri sinä päivänä huomasin eräistä merkeistä, että hallitukseni oli jo aikansa kestä-

nyt. Kapina kuohui. Silloin nousi rajuilma, ja salamat risteilivät taivaalla pidättäen kädet, jotka juuri aikoi-
vat iskeä minuun. Kansa näki siinä taivaan suuttu-
misen merkin, ja sitä hyväkseni käyttäen sain ase-
mani suojelluksi. Määräsin yleisiä rukouksia pidettä-
viksi. Olin jättänyt koneen sille kohtaa, missä laskeu-
duimme maahan, ja kun kaadoimme metsän raken-
taaksemme kaupungin siihen, niin annoin valmistaa
pienen rakennuksen sen ympärille. Monesti menin
tuohon rakennukseen miettimään kummallista koh-
taloani. Varovaisesti kokeillen ja muistellen, mitä en-
nen oli tapahtunut, tulin siihen varmuuteen, että ko-
ne siirtyi ajassa. Ne ilmiöt, jotka olivat herättäneet
kummastustani, uusiutuivat, toisinaan tulevassa, toi-
sinaan menneessä ajassa, riippuen siitä, mitä veiviä
käytin. Olin huomannut, että taulun pieni viisari oli
jäänyt siihen, mihin se oli pysähtynyt seisahduttuam-
me. Matkamme oli kestänyt kaksikymmentä kuusi as-
tetta. Siitä päätin, että voisin palata aikaan, josta olin
lähtenyt, antaessani viisarin kulkea päinvastaiseen
suuntaan yhtä paljon ja hiukan sen lisäksi.

»Tuona päivänä, jona salamat välkkyivät ja kan-
sa kokoontui temppelien pylväistöihin, menin kaik-

kein nähden aivan kuin rukoillakseni pieneen rakennukseen, jonka avaimen olin säilyttänyt. Hyppäsin koneen istuimelle. Samassa salama särki rakennuksen katon. Siitä epäilemättä syntyi tuo tarina. Mutta silloin olin jo pannut koneen käyntiin, ja huimaavaa vauhtia pakenin myrskyä, vähentäen vauhtia vasta kun viisari näytti minun lähenevän aikaa, missä olin syntynyt. Tarpeetonta on kertoa teille loppua ja miten olin vähällä murskaantua odottamatonta estettä vastaan. . .

»Miten kummallista! Siitä hetkestä, jolloin näin nuo tapaukset, on niin lyhyt aika! Lyhyt aika on siitä, kun olin vielä kuninkaana Roomassa, tässä kaupungissa, jonka itse rakensin, minä Romulus, sillä siten kansani oli muodostanut nimeni! Ja kuitenkin erottavat tuhannet vuodet minut tuosta ajasta. . . Ettekö sanonut, että Numa oli seuraajani? Se on uskomatonta! Olen kyllä tuntenut tuon pikkuisen hurskaan olenon: miekka oli raskas hänen kädessään. . .»

Ja hän mutisi muutamia sanoja minulle oudolla kielellä, joka oli ensimmäisten roomalaisten kieltä.

Tässä loppuu kertomus merkillisestä miehestä, joka läksi omasta ajastaan ihmeellisellä koneella, joutui

seitsemän sataa vuotta ennen meidän ajanlaskuamme Tiberin rannoille, jossa silloin kasvoi metsää. Hän sai aikaan suuria, ja historia on hänen työnsä säilyttänyt, ja hän katosi salamassa tullakseen keskelle nykyajan jokapäiväisyyttä. Olen yhä vielä läheisissä tekemisissä Romuluksen kanssa. Hän ei ole mikään nero niinkuin isänsä oli. Hänessä ei ole mitään, mikä erottaisi hänet ympäristöstään. Tuo muinaisuuden sankari on lempeä, hyväntahtoinen porvari, joka ei tekisi pahaa kärpäsellekään; ihmisellä on oman aikansa tavat. Jos tapaatte hänet Roomassa, missä hän asuu, niin älkää puhuko hänelle seikkailuistaan! Hän ei vastaa, sillä hän käsittää, että on viisaampaa olla vaiti. Hänen isänsä oli aikoinaan hulluinhuoneessa, sen vuoksi pitää hänen pysytellä tavallista viisaampana.
